

דער יידישער טעם-טעם

אַ פעריאָדיש בלעטל פֿאַר ייִדיש-לערנערס

אַ פּובליקאַציע
פֿון דעם פֿאַריזער
ייִדיש-צענטער
מעדעם-ביבליאָטעק

תשרי תשס"ט/אָקטאָבער 2008

יאָר 14, נומער 1 (66)

ביג בענג שמיג בענג!

וועט אפֿשר אויך העלפֿן באַשטעטיקן²³ אַזעלכע טעאַריעס ווי די עקסיסטענץ פֿון אַנדערע דימענסיעס אַדער די „סופּערסימעטריע“: דאָס הייסט אַז ס'איז דאָ אין אַניווערס נישט נאָר די מאַטעריע, נאָר אויך אַן אַנטימאַטעריע וואָס ביז איצט קען מען זי נאָך נישט דערזען. בשעת אָט די עקספּערימענטן וועט מען אויך קענען אָבסערווירן ווי עס שאַפֿן זיך קלייניקע „שוואַרצע לעכער“. עטלעכע ערנסטע און בפֿודיקע²⁴ וויסנשאַפֿטלער האָבן געוואָרנט²⁵ אַז טאַמער די שוואַרצע לעכער וועלן זיך פֿאַרגרעסערן, קענען זיי חלילה²⁶ אַלץ איינשלינגען²⁷. דאַנקען גאָט – באַלד אין אָנהייב איז די מאַשין קאַליע געוואָרן²⁸, און מע וועט זי קענען פֿאַרייכטן²⁹ ערשט אין פֿרילינג. נאָר איין ריזיקער שוואַרצער לאַך האָט זיך דווקא³⁰ יאָ באַוויזן – נישט אין גענף נאָר אין גייריאָרק (אַ סוד³¹ פֿון דער נאַטור!) און האָט פּמעט³² איינגעשלונגען די פֿאַראַייניקטע שטאַטן און איראָפּע און מיליאָסן³³ מיליאָנען דאָלאַרן און איראָס. על-פי נס³⁴ האָבן די רעגירונגען פּלוצלינג געפֿונען מיליאָסן מיליאָנען דאָלאַרן און איראָס (אַ באַוויזן³⁵ אויף דער סופּערסימעטריע?) כדי אויסצופֿילן דעם שוואַרצן לאַך. היגס-באָזאָן, דאָלאַרן, איראָס, אַנטימאַטעריע: דער אַניווערס איז אַ גרויסע מיסטעריע.

עס האָט זיך לעצטנס אָנגעהויבן דאָס ננע ייִדישע יאָר תשס"ט¹ (5769). געוויינטלעך פֿרייט מען זיך ביי אַזאַ געלעגנהייט. נאָר הניאָר² שטייט די וועלט פֿאַר אַ סך סכּנות³: פּאָליטישע, עקאָנאָמישע, עקאָלאָגישע... און נאָך דערצו האָט זיך לעצטנס באַוויזן אַ ננע מכה⁴: אַ פֿאַרטיקלען-פֿאַרגריכערער⁵!

כדי⁶ אויסצוגעפֿינען אַ נאַטור־געזעץ⁷ האָט מען אַ מאָל געדאַרפֿט אַן עפּל, אַ ביסל וואַסער אין אַ וואַנע⁸, אַדער פּשוט⁹ אַ מוח¹⁰. די אַלטע צייטן זיינען אָבער אַריבער! איצט, אין 2008 וויל מען אַנטדעקן¹¹ ווי אַזוי די וועלט איז באַשאַפֿן געוואָרן און צו דעם האָט מען צוגעטראַכט אַ גרויסע מאַשין וואָס מע רופֿט זי אַ פֿאַרטיקלען-פֿאַרגריכערער. דאָס באַשטייט אין אַ ריזיקן¹² אונטערערדישן רינג (ווי אַ גרויסער בייגל) 27 קילאָמעטער די לענג¹³, אויף דער גרענעץ צווישן פֿראַנקרייך און דער שווייץ לעבן גענף¹⁴. דעם 10טן סעפטעמבער האָט די מאַשין אָנגעהויבן צו אַרבעטן. דאָס הייסט: אינעם רינג האָט מען אַריינגעגאַסן פּראָטאָנען. די פּראָטאָנען פֿליען זייער גיך אין איין ריכטונג. דאָן גיסט מען אַריין אַנדערע פּראָטאָנען וואָס פֿליען אַנטקעגן יענע. מיט דער הילף פֿון גוואַלדיק שטאַרקע מאַגנעטן¹⁵ וועלן די פֿאַרטיקלען ביסלעכווייז פֿליען גיכער און גיכער, ביז דער גיכקייט פֿון ליכט. די מאַשין איז פֿינף מאָל אַזוי שטאַרק ווי דער „פֿערמילאַב“¹⁶ אין שיקאַגאָ, ביז איצט דער שטאַרקסטער פֿאַרטיקלען-פֿאַרגריכערער אויף דער וועלט.

וואָס איז דער תּכלית¹⁷? די צוזאַמענשטויסן¹⁸ פֿון די פּראָטאָנען וועלן שאַפֿן – אַזוי טראַכטן די וויסנשאַפֿטלער¹⁹ – די זעלבע ענערגיע-באַדינגונגען ווי אין די ערשטע מאַמענטן פֿונעם אַניווערס, גלייך נאָכן ביג בענג. נו, דער מענטש טראַכט... בשעת²⁰ די צוזאַמענשטויסן וועט זיך אפֿשר²¹ באַוויזן דער באַרימטער מיסטעריעזער פֿאַרטיקל וואָס מע רופֿט „היגס-באָזאָן“²² – און וואָס מע האָט אים נאָך קיין מאָל ניט געזען. לויט די לעצטע פֿיזיק-טעאַריעס, וואָלט די עקסיסטענץ פֿון דעם דאָזיקן פֿאַרטיקל דערקלערט די נאַטור פֿון אַנדערע פֿאַרטיקלען. דער פֿאַרטיקלען-פֿאַרגריכערער

1. TASHA'T l'année juive selon le calendrier traditionnel/Jewish year according to the traditional calendar 2. cette année/this year 3. SAKONES dangers 4. MAKE plaie/plague 5. accélérateur de particules/particle accelerator 6. KEDE'Y afin de/in order to 7. loi naturelle/natural law 8. baignoire/bathtub 9. simplement/simply 10. MOYEKH cerveau/brain 11. découvrir/discover 12. gigantesque/gigantic 13. de long/in length 14. Genève/Geneva 15. aimants/magnets 16. Fermilab 17. TAKHLES but/purpose 18. collisions 19. scientifiques/scientists 20. BESH'a's pendant/during 21. EFSHER peut-être/perhaps 22. boson de Higgs/Higgs boson 23. confirmer/confirm 24. BEKO'VEDIKE respectés/respected 25. mis en garde/warned 26. KHOLLE que Dieu nous en préserve/God forbid 27. engloutir/swallow up 28. tombé en panne/broke down 29. réparer/repair 30. DAFKE justement/indeed 31. SOD secret 32. KIMA'T presque/nearly 33. des tas/vast numbers 34. AL-PI NES par miracle/by a miracle 35. preuve/proof.

א בילד פון מעטשים בראזאטיס

אין דער יידישער קהילה¹ אין ווילנע² איז דעם זומער געווען אַ פּאָטאָגראַפֿישע אויסשטעלונג³ פֿון מעטשים בראַזאַטיס⁴, אַ ליטווישער אַוויאַציע־קאַפיטאַן וואָס האָט פּאָטאָגראַפֿירט ווילנער ייִדן אין יאָר 1940, איין וואָך איידער די רויטע אַרמיי האָט צום צווייטן מאָל פֿאַרנומען די שטאָט. דבֿורה⁵ קאַצאַוויטש פֿון בוענאַס־אַזערעס, וואָס איז דעם זומער געווען אין ווילנע אויפֿן זומער־פּראָגראַם, און וואָס איז אַליין אַ פּאָטאָגראַפֿין, האָט אונדז צוגעשיקט די דאָזיקע קורצע דערציילונג.

דער לעצטער זונטיק

פֿון דבֿורה קאַצאַוויטש

דעם 9טן יוני 1940 האָט מעטשים בראַזאַטיס גענומען זיין פּאָטאָ־אַפּאַראַט און זיך געלאָזט שפּאַצירן צווישן די ענגע גאַסן פֿון דער ייִדישער געגנט פֿון ווילנע. עס איז אַ זומערטאָג און דער זונטיק־מאַרק האָט זיך שוין אָנגעהויבן באַוועגן. היינט איז ער פֿריי. היינט דאַרף ער נישט פֿליען איבער דעם אומזיכערן גרענעץ⁶ צווישן ליטע און ראַטן־פּאַרבאַנד⁷. וואָס ער האָט פּאָטאָגראַפֿירט דאָרטן, קענען מיר נישט וויסן, דאָס איז אַ סוד⁸. אָבער מע קען זען אויף זיין פנים⁹ צווייפֿל¹⁰ און זאָרג. ניין, נישט היינט. היינט וועט ער אויספרוון זיין נייעם פּאָטאָ־אַפּאַראַט „עקזאַקטאַ“¹¹ מיט די לעצטע דייטשישע חידושים¹². עס איז אַ רעפֿלעקס, דאָס הייסט אַז אַ שפּיגל שפּיגלט אָפּ צוריק די סצענע און מע קען אַזוי זען ווי דאָס בילד וועט אויסזען. אָבער גראַד¹³ אין דעם מאָמענט פֿון דעם „שאַס“ פֿאַרשטעלט אַ מעטאַליש פֿאַרהענגל¹⁴ די ראייה¹⁵ און דערפֿאַר קענען מיר נישט זען וואָס עס וועט אַרויסקומען פֿון דאַנען... אַ „שאַס“ אין דער פֿינצטער. אויפֿן מאַרק האָבן שוין לאַנג זיך אָנגעזאַמלט די פֿאַרקויפֿערס: קצבים¹⁶, גרינסן¹⁷־הענדלערס, מיליכיקער, ליכט־ און בלומען־פֿאַרקויפֿערס, שוסטערס און שניידערס קריגן זיך פֿאַר אַן אַרט אויף דער ברייטער גאַס. בראַזאַטיס זוכט אַ העכערן פּלאַץ צו כאַפֿן דאָס בילד פֿון אַן אַנדער פּערספעקטיוו. פֿון דער הייך זעען אַלע אויס אַזוי קליין, בלויז קעפעלעך. ווען ער גייט אַראָפּ, מישט ער זיך אַריין אינעם רעש¹⁸. די מענטשן שמועסן, עטלעכע שטילערהייט, אַנדערע אויף אַ קול¹⁹. וואָס וועט זיין דאָ? צי וועלן די סאָוועטן קומען, צי די פּאָליאַקן ווידער אַ מאָל? אַדער זיינען די דייטשן די אמתע²⁰ שטראַף? ער קען נישט פֿאַרשטיין זייער שפּראַך, אָבער ער דערקענט אַ קוק פֿול מיט זאָרג. ער ווייס שוין דאָס וואָס די אַנדערע ווייסן נישט. אין אַ וואָך אַרום וועט קומען דער ענטפֿער ווי אַ מכה²¹. עמעצער אויף יענער זייט האָט שוין באַשטימט זייער גורל²². בראַזאַטיס דרייט זיך אַרום איבער די גאַסן. אַ יונגע פֿרוי יצט אויף דער גאַס, גיט אַ קוק אויף דעם פּאָטאָגראַף און שמייכלט. אַ ליכטיקער שמייכל. אַ שעמעוודיקער שמייכל. זי קען אים נישט. זי ווייס נישט ווער ער איז. זי קען נישט וויסן אַז ער איז אַ פּילאַט, אַ קאַפיטאַן פֿון דער ליטווישער אַרמיי. פֿאַר

איר איז ער שייך און ער „שיסט“ און עס ווערט זוניק אומעטום. אויף אַ שטילער און ענגער גאַס שטייט ער און וואַרט. דאָס ליכט פּראַיעקטירט געאַמעטרישע שאַטנס אויף דעם הויף. ער וואַרט ווי זיין שטייגער איז²³ – עפעס וועט שוין געשען. איצט דאַרף ער זיך נאָך אַ מאָל נעמען קאַלקולירן, מעסטן דאָס ליכט, די דיסטאַנץ, די גיכקייט. מיט אַ מאָל באַוויזט זיך אַ שניידערקע מיט אַ מאַנעקען אונטער דעם רעכטן אַרעם. זי האָט עפעס פֿאַרלוירן, עפעס פֿאַרגעסן. זי דרייט זיך אויס און מיט איר דער מאַנעקען ווי אַ טויטע ווענוס, שניידט דורך די ווערטיקאַלע ליניעס פֿון דער פֿאַרמאַכטער טיר. ער פֿאַרהאַלט דעם אַטעם און „שיסט“. זי הערט אַ קליק, דערשרעקט זיך, אפֿשר²⁴ זיינען זיי שוין דאָ, זי וויל אַנטלויפֿן, אָבער עס איז נישטאָ וווּ צו אַנטלויפֿן. אַן אַלטער רבֿ²⁵ ליגט אויף אַ מויערל²⁶ און לייענט אַ ספֿר²⁷. אַ שיינער זונשטראַל באַליכט זיין פנים. עס איז פֿינצטער אויף דער וואַנט אַנטקעגן. ער באַמערקט דעם קאַנטראַסט, רעכנט גיך אויס זיין פּאָטאָגראַפֿישע גמטריאַ²⁸ און „שיסט“. דער קאַנטראַסט איז שאַרף, די קאַמפּאָזיציע – אַ קלאַסישע. ביידע ווייסן נישט אַז אין אַ פּאַר יאָר אַרום וועט דאָס ליכטיקע בוך אַריינגיין אין דער פֿינצטערער זייט פֿונעם בילד.

די קצבים פֿון דער יאַטקעווער²⁹־גאַס האָבן שוין פֿאַרענדיקט זייער אַרבעט. זיי שטייען בני דער טיר פֿון דער קראָם, שמוציקע

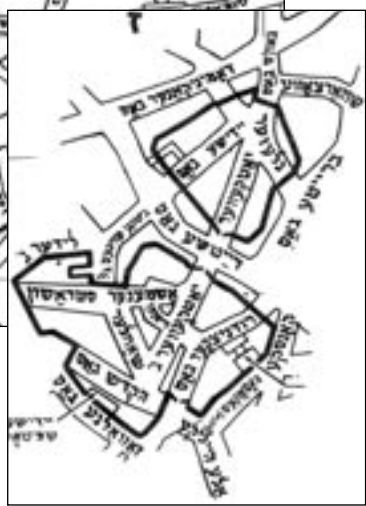
1. KEHILE communauté juive/Jewish community 2. Vilnius (capitale de Lituanie/capital of Lithuania) 3. exposition/exhibition 4. Mecys Brazaitis (1903–1952) 5. DVOYRE 6. frontière/border 7. Union soviétique/Soviet Union 8. SOD secret 9. PONEM visage/face 10. doute/doubt 11. "Exacta" 12. KHIDUSHIM innovations 13. justement/just 14. volet/shutter 15. RIE vue/sight 16. KATSOVIM bouchers/butchers 17. légumes/vegetables 18. RASH vacarme/tumult 19. ... KOL à voix haute/out loud 20. E'MESE véritable/real 21. MAKE fléau/scourge 22. GOYRL destin/fate 23. comme à son habitude/as is his custom 24. EFSHER peut-être/perhaps 25. ROVM rabbin/rabbi 26. muret/little wall 27. SEYFER livre religieux/religious book 28. GEMATRIE ici calcul sophistiqué/here complex calculations 29. rue des boucheries/butchers'

פֿאַרטעכער³⁰ און אויסגעניצטע שטיוול³¹. מע קען שפירן פֿון זייערע הענט אַ ווילדן ריח³². דער פֿאַטאַגראַף פֿילט זיך אומרויך און פֿרוווט שמועסן מיט זיי. אָבער זיי רעדן נישט קיין ליטוויש און ער פֿאַרשטייט נישט די „יודען־שפּראַך“. אַ שטומע פֿראַגע גייט אַרויס פֿון זינע הענט. ער דאַרף זייער דערלויבעניש צו פֿאַטאַגראַפֿירן. און עס קוקט אַרויס פֿון זייערע אויגן דער שטאַלץ פֿון מענער וואָס קענען באַשליסן צווישן לעבן און טויט. זיי קענען נישט וויסן אַז אין אַ נאַענטער צוקונפֿט וועלן אַנדערע פֿרעמדע אויגן קוקן אויף זיי מיט דעם זעלבן קאַלטבלוטיקן בליק. עס איז שוין מיטאַג און די זון איז הויך. דאָס ליכט איז גלאַט און עס איז נישט כּדאַי³³ צו פֿאַרניצן דאָס טייערע צעלולאָיד. ער זעצט זיך אַוועק ביי אַ טישל פֿון אַ קאַפּע, באַשטעלט ברויט און קעז מיט אַן אָפּגעקילט פֿלעשל וויין. אויפֿן טיש אַן אַ טישטעך לייגט ער אויס די פֿאַטאַ־פֿאַראַטן. אַלץ האָט זיך אַזוי געביטן אין אַ קורצער צייט. ער האָט זיך דערמאַנט זיין פֿרייד ווען אין דעם פֿאַרגאַנגענעם יאָר האָט ווילנע זיך באַפֿרייט פֿון דער פּוילישער אַקאָפּאַציע. אַ קנאַפּ יאָר³⁴ צייט האָט זיין זינען זיך אַנגעפֿילט מיט חלומות³⁵ פֿון פֿרייהייט, פֿון שטאַרק נאַציאָנאַליסטישע ליטווישע האַפֿענונגען. ער האָט פֿאַרביטן זיין נאַמען אויף אַ מער טראַדיציאָנעלן בראַזאַיטיס.

צוליב דעם וויין איז אים געקומען אין זינען אַ מרה־שחורהדיקער³⁶ געדאַנק. דער חלום וועט זיך שוין ענדיקן, דאָס איז דער לעצטער זונטיק, דער לעצטער פֿרישער און זוניקער זונטיק. ליטע וועט פֿאַלן נאָך אַ מאָל און זיך אַפֿילו³⁷ נישט שלאָגן, נישט פֿאַרטיידיקן³⁸ זיך. אין אַ ווייטן רעסטאָראַן האָבן צוויי שונאים³⁹ אויף אַ שמוציקער סערוועטקע באַשטימט דאָס מזל⁴⁰ פֿון מיליאָנען מענטשן. ביידע זייטן פֿון דער זעלביקער מטבע⁴¹.

אַ בילד פֿון מעטשיס בראַזאַיטיס

3

די שטיבער זעען אויס אויכעט מעלאַנכאָלישער. עס איז הייס און ייִדן באַהאַלטן זיך אינעווייניק הינטער פֿאַרמאַכטע פֿענצטער. זיי ווייסן נישט אַז נאָר אין אַ פֿאַר יאָר אַרום וועלן טויערן און פֿאַרמאַכטע פֿענצטער זיי נישט אָפהיטן, נישט פֿון קעלט, נישט פֿון היץ. ער האָט דאָס שוין פֿאַרשטאַנען, אַז יעדער שטראַל פֿון זון פֿון דעם דאָזיקן טאָג איז טייער, זייער טייער. ער מוז זיי כאַפֿן, זיי אָפהיטן אינעווייניק, אויף דעם זעלביקן פֿילם. איצט גייט ער אומרויך, ער „שיסט“ מיט פּעס⁴² ווי אַ פֿאַרבלאָנדזשעטער⁴³ פֿאַרטיזאַן. אין אַ פֿאַר טעג אַרום וועט ער בייטן זיין פֿאַטאַ־פֿאַראַט אויף אַן אמת שיסגעווער⁴⁴, אין אַ פֿאַרקערטער נבואה⁴⁵. דער פֿילם וועט ליגן באַהאַלטן אין זיין שוועסטערס שאַפּע עטלעכע יאָרן, נישט אַנטוויקלט⁴⁶, ווי אַ בלינדער עדות⁴⁷, ווי אַ שומר⁴⁸ פֿון אַן אומבאַקאַנטן אוצר⁴⁹.

street 30. tabliers/aprons 31. bottes/boots 32. REYEKh odeur/smell 33. ... KEDA'Y pas la peine/no need 34. à peine un an/barely a year 35. KHALOYMES rêves/dreams, sing. KHOLEM חלום 36. MORE-shkho'YREDIKER mélancolique/melancholy 37. AFILÉ même/even 38. se défendre/defend itself 39. SONIM ennemis/enemies, sing. SOYNE שונאים 40. MAZL sort/lot, fate 41. MATBEYE pièce de monnaie/coin 42. KAS colère/anger 43. perdu/lost 44. fusil/gun 45. ... NEVUE prophétie inversée (allusion à la prophétie biblique, Isaïe 2:4)/reverse prophecy (allusion to the biblical prophecy, Isaiah 2:4) 46. développé/developed 47. EYDES témoin/witness 48. SHOYMER gardien/guard 49. OYTSEK trésor/treasure.

שוין צען יאָר אַז עס קומט פֿאַר אין ווילנע¹ אַ זומער־פּראָגראַם פֿון ייִדיש אָרגאַניזירט דורך דעם ווילנער ייִדישן אינסטיטוט². אַקווילע גריגאָראָוויטשיוטע³, אַ סטודענטקע פֿונעם פּראָגראַם, וואָס וווינט אין ווילנע, האָט אָנגעשריבן אַן אַרטיקל וועגן דער ביבליאָטעקאַרין פֿון אינסטיטוט, אַ וויכטיקע פּערזענלעכקייט פֿון דער ווילנער ייִדישער קהילה⁴.

דער לעבעדיקער זכרון⁵ פֿון ווילנע

פֿון אַקווילע גריגאָראָוויטשיוטע

געפרוּווט צו העלפֿן איינע די אַנדערע : „מיר האָבן אין שרעקלעכע באַדינגונגען⁶ די מענטשלעכקייט ניט פֿאַרלאָרן“. אין געטאָ האָט פֿאַניע זיך פֿאַרבונדן מיט דער פֿאַראייניקטע פֿאַרטיזאַנער־אָרגאַניזאַציע (פ.פ.א.) און דעם 23סטן סעפטעמבער 1943 איז זי אַנטלאָפֿן צו די פֿאַרטיזאַנער אין וועלדער אַרום ווילנע. „מיט אַ חֵבֶרֶטע⁷ זיינען מיר אַרויסגעאַנגען דורך אַ טויערל אין יאַטקעווער גאַס⁸. מיר האָבן געזען פֿון ווייטן אַז ביים טויער פֿון געטאָ זיינען געקומען לאַסטאָוויטאַס⁹...“ ערשט נאָך אַ פֿאַר טעג, שוין ביי די פֿאַרטיזאַנער, האָבן זיי זיך דערוווסט אַז דאָס איז געווען דער טאָג פֿון דער ליקווידאַציע פֿון געטאָ. איר משפּחה האָט פֿאַניע מער קיין מאָל ניט געזען : „דעם פֿאַטער האָט מען אַרויסגעפֿירט אין אַ לאַגער¹⁰ אין עסטלאַנד¹¹ און די מוטער לעבן ריגע¹²... די שוועסטער איז אין שטוטהאַף אומגעקומען¹³...“ די צייט ביזן סוף¹⁴ פֿון דער מלחמה האָט פֿאַניע פֿאַרבראַכט ווי אַ פֿאַרטיזאַן אין וואַלד. דאָרטן האָט זי זיך אויך געטראָפֿן מיט איר מאָן.

פֿאַניע בראַנצאַווסקי (אויפֿן ערשטן פּלאַן) פֿירט אַן מיט אַ שפּאַציר איבער דעם ייִדישן ווילנע

נאָך דער מלחמה איז פֿאַניע צוריקגעקומען אין ווילנע און האָט ביז דער פענסיאַנירונג¹⁵ געאַרבעט אין אַ סטאַטיסטיק־אַפּטייל. אין 1988 האָט זי געהאַלפֿן צו שאַפֿן אַן אָרגאַניזאַציע פֿון געוועזענע געפֿאַנגענע¹⁶ פֿון געטאָ און לאַגערן. אָבער די גרעסטע פֿרייד איז איר איצט די אַרבעט אין ווילנער ייִדישן אינסטיטוט ווי אַ ביבליאָטעקאַרין און אַן אַנפֿירער פֿון עקסקורסיעס : „איך בין זייער צופֿרידן אַז איך האָב די מעגלעכקייט צו דערציילן וועגן פֿאַרמלחמהדיקן¹⁷ ווילנע. מיר איז ניט שווער, למשל¹⁸, צו פֿאַרן אין פּאַנאַר¹⁹, איך טו דאָס פֿאַר די וואָס קענען זיך ניט אויפֿשטעלן און קענען ניט דערציילן... פּל־זמן²⁰ מינע פֿיס טראָגן מיך, וועל איך עס טאָן...“

איינע פֿון די זעמליאַנקעס (ערדשטיבלעך) וווּ עס האָבן זיך באַהאַלטן ייִדישע פֿאַרטיזאַנער בשעת דער מלחמה

ס'איז שווער זיך פֿאַרצושטעלן²¹ דעם ווילנער ייִדישן אינסטיטוט אַן זיין כאַריזמאַטישער ביבליאָטעקאַרין פֿאַניע בראַנצאַווסקי²². זי איז געבוירן געוואָרן אין 1922 אין קאָוונע²³, אַן ייִדיש־ערדנדיקער משפּחה²⁴, וואָס איז באַלד אַריבערגעפֿאַרן אין ווילנע, וווּ פֿאַניע וווינט ביז היינט צו טאָג. פֿאַניעס טאַטע, בנימין²⁵ יאַכעלעס, איז געווען אַן אינסטרוקטאָר אין אַ טעכנישער שול פֿון „אַרט²⁶“ און אויך געהאַט אַן עלעקטריש־מעכאַנישן וואַרשטאַט²⁷ אויף זאַוואַלנע גאַס. פֿאַניע איז געווען אַ שילערין פֿון באַקאַנטע ווילנער ייִדישע בילדונג־אינסטיטוציעס – פֿון דער סאָפֿיע גורעוויטש־שול און שפּעטער פֿון רעאַליגיאַמאַזיע, וועלכע זי האָט געענדיקט אין 1939. פֿאַניע דערציילט : „מיר האָבן אַלץ געלערנט אין ייִדיש, מאַטעמאַטיק, פֿיזיק, כעמיע, געאָגראַפֿיע, געשיכטע... און מיר האָבן די גאַנצע וועלט־ליטעראַטור אויך געלייענט אויף ייִדיש, ווייל ס'זיינען געווען איבערזעצונגען. טאַלסטוי אין ייִדיש, ראָמען ראָלאַן אין ייִדיש, שעקספיר אין ייִדיש...“ נאָר עס האָט זיך אָנגעהויבן די מלחמה²⁸... אין 1941, באַלד נאָך דעם ווי די דייטשישע אַרמיי האָט אַקופירט ווילנע, זיינען פֿאַניע מיט איר שוועסטער ריוועלע און זייערע עלטערן פֿאַרשפּאַרט²⁹ געוואָרן אין ווילנער געטאָ. „איך בין געווען פֿון ערשטן ביזן לעצטן טאָג אין ווילנער געטאָ... די ערשטע צייט האָבן איך געאַרבעט אויסערן געטאָ, פֿאַרשיידענע שוואַרצע אַרבעטן³⁰, און שפּעטער אין אַ וואַרשטאַט אין געטאָ...“ פֿאַניע געדענקט מיט וואַרעמקייט דאָס קולטורעלע לעבן אין געטאָ, ספּעציעל די געטאָ־ביבליאָטעק, און אויך די באַציונגען צווישן מענטשן, וועלכע האָבן

1. Vilnius (Lituania/Lithuania) 2. Vilnius Yiddish Institute, www.judaicvilnius.com 3. Akvile Grigoraviciute 4. KEHILE communauté/community 5. ZIKORN mémoire/memory 6. imaginer/to imagine 7. Fania Brantsovsky 8. Kaunas 9. MISHPOKHE famille/family 10. BINYOMIN 11. O.R.T. 12. atelier/workshop 13. MILKHOME guerre/war 14. enfermés/confined 15. travail physique/manual labor 16. conditions 17. kha'VERTE amie/girlfriend 18. rue des boucheries/Butchers' street 19. camions/trucks 20. camp de concentration/concentration camp 21. Estonie/Estonia 22. Riga (Lettonie/Latvia) 23. péri/perished 24. sof fin/end 25. retraite/retirement 26. anciens prisonniers/former prisoners 27. FARMILKHO'MEDIKN d'avant-guerre/pre-war 28. LEMOSHL par exemple/for example 29. Ponar, lieu d'execution de masse/site of mass executions 30. KOL-ZMAN aussi longtemps que/as long as.

א תלמיד¹ פון די יידיש-קורסן אין פאריזער
יידיש-צענטער האָט אונדז צוגעשיקט אַ ליד.

גאַמעס² און גראַמען³ פֿון אַלאַן שפּילפֿויגל

אַלאַן שפּילפֿויגל

ס'פעלט⁴ מיר אַ וואָרט
ס'פעלט מיר אַן אָרט
ס'פעלט מיר אַ וואָרט וואָס צו רעדן
ס'פעלט מיר אַן אָרט וווּ צו וווינען
ס'פעלט מיר אַ וואָרט מיט וועלכן כ'וואָלט אייך דערקלערט
אַלעס וואָס עס האָט זיך מיר געחלומט⁵
ס'פעלט מיר אַן אָרט פֿון וואָנעט⁶ מיר וואָלטן אויפֿן באַרג געקלעטערט⁷
ס'פעלט מיר אַ וואָרט אַ פשוטס⁸ מיט וועלכן כ'וואָלט באַשריבן
אַ נייע לאַנדשאַפֿט⁹
ס'פעלט מיר אַן אָרט וווּ די ווערטער זענען קיין מאָל נישט נייטיק
ס'פעלט מיר אַ וואָרט וווּ צו וווינען אַ גאַנץ לעבן
ס'פעלט מיר אַן אָרט וווּ צו בליבן
ס'פעלט מיר אַ וואָרט צו דערקלערן.

1. TALMID étudiant/student 2. gammes/scales (musical) 3. rimes/
rhymes 4. il me manque/I'm lacking 5. GEKHOLEMT j'ai rêvé/I
dreamt 6. d'où/from where (variant de/of פֿון וואָנען) 7. escaladé/
climbed 8. POSHETS simple 9. paysage/landscape.

אין דעם טעקסט. זי באַהאַנדלט אויך די פֿראַגע פֿון באַציונגען צווישן
דעם נסתרס ווערק, די דייטשישע ראָמאַנטיקער און דעם רוסישן
סימבאָליזם.
אין דעם בוך קען מען אויך געפֿינען אַ פֿאַקסימילע פֿון דער דערציילונג
„נייגיסט“ אין יידישן אַריגינאַל, ווי אויך אַן איבערזעצונג אויף
דייטש.

דאָס בוך איז דער 18טער באַנד וואָס דער פֿאַרלאַג האַראַסאָוויץ
האַט ארויסגעגעבן פֿון אַ סעריע שטודיעס וועגן יידישער געשיכטע,
רעליגיע און ליטעראַטור, אונטער דער אָנפֿירונג פֿונעם פֿראַפֿעסאָר
קאַרל עריך גרעצינגער.

1. éditions Harrassowitz 2. ... NISTER (1884-1950) 3. PINKHES
4. nébuleux/??? 5. ... IKER surtout/mainly 6. DOVID 7. PERETS 8.
Union soviétique/Soviet Union 9. TFISE prison 10. MEKHA'BERTE
auteur (fém.)/author (fem.) 11. TANA'KHISHE bibliques/biblical 12.
KABO'LISHE cabbalistiques/cabalistic 13. KHSI'DISHE hassidiques/
hassidic.

אין דייטשישן פֿאַרלאַג האַראַסאָוויץ¹ איז לעצטנס דערשינען
אַ בוך פֿון סאַבינע בעליך וועגן די מיסטישע טראַדיציעס אין אַ
דערציילונג פֿון דעם נסתר².

אַ ניי בוך וועגן דעם נסתר

„דער נסתר“ איז דער פּסעוודאָנים פֿון פינחס³ קאהאַנאָוויטש. ער
איז געבוירן געוואָרן אין בערדיטשעוו אין 1884. מען זאָגט אַז דעם
פּסעוודאָנים האָט ער אָנגענומען, ווייל ער האָט זיך אַ פֿאַר יאָר
באַהאַלטן פֿאַרן מיליטערי-דינסט. ווי עס זאָל ניט זיין, פֿאַסט זיין
פּסעוודאָנים זייער גוט צו זיין סטיל שרייבן: עניגמאַטיש, פֿאַרוויקלט
און פֿאַרנעפלעט⁴. ער איז דער גרעסטער סימבאָליסטישער שרייבער
פֿון דער יידישער ליטעראַטור. ביזן סוף פֿון די יאָרן 1920 האָט ער
געשריבן דער עיקר⁵ סימבאָליסטישע דערציילונגען. ער האָט זיי
אַרויסגעגעבן אין צוויי בענד אונטערן טיטל געדאַכט (בערלין 1922-
1923) און פֿאַרשיידענע אַלמאַנאַכן. נאָך דער אַקטאַבער-רעוואָלוציע
האַט ער פֿאַרברענגט אַ פֿאַר יאָר אין בערלין, צוזאַמען מיט עטלעכע
אַנדערע יידישע שרייבער, ווי דוד⁶ בערגעלסאָן, לייב קוויטקאָ, פֿרץ⁷
מאַרקיש צי דוד האַפֿשטיין. אַ צייט לאַנג האָט ער געאַרבעט אין
האַמבורגער פֿאַרט צו פֿאַרדינען אויפֿן לעבן. נאָך אַ פֿאַר יאָר האָט ער
זיך אומגעקערט אין ראַטן-פֿאַרבאַנד⁸. אין די יאָרן 1930 דאָרטן האָט
ער שוין ניט געקענט אַרויסגעבן קיין סימבאָליסטישע ווערק און האָט
זיך דער עיקר פֿאַרנומען מיט איבערזעצונגען און טעכנישע אַרבעטן.
איינס פֿון זיינע באַקאַנטסטע ווערק איז אַ רעאַליסטישער ראַמאַן די
משפּחה מאַשכער. צוזאַמען מיט אַנדערע יידישע שרייבער פֿון ראַטן-
פֿאַרבאַנד האָט מען אים אַרעסטירט אין 1948. ער איז געשטאָרבן אין
אַ תּפֿיסה-שפּיטאַל אין 1950.

אין איר בוך מאַכט סאַבינע בעליך אַן אינערעסאַנטן אַנאַליז פֿון
דער דערציילונג „נייגיסט“ וואָס איז דערשינען אין 1923 אין
בערלין, אינעם אַלמאַנאַך גייענדיק, די מחברטע¹⁰ באַטראַכט די
תּנכּישע¹¹, קבלישע¹² און חסידישע¹³ מאַטיוון וואָס מע קען געפֿינען

אין זומער 2008 האָט דאָס רײזע־בײַוראָ „וואַליזקע“¹ אָרגאַניזירט צוויי נסיעות² איבער גאַליציע³ און בוקאַױנע⁴, וואָס האָבן אַ מאָל געהערט צו דער עסטרייכישער אימפעריע און געפֿינען זיך הײַנט אין פּוילן און אוקרײַנע. „וואַליזקע“ ספּעציאַליזירט זיך אין רײזעס אַרום דער ייִדישער וועלט. אַחוץ⁵ פּוילן און אוקרײַנע האָבן זיי שוין באַזוכט שפּאַניע, אַרגענטינע און טערקײ און באַלד וועלן זיי אויך צוגעבן עלזאַס⁶ און ישׂראל⁷. איינע פֿון די באַטייליקטע⁸ אין דער רײזע אין גאַליציע, רובי מאַנעט, האָט דאָ איבערגע־געבן אירע אַנדרוקן.

זען קראָקע מיט לעמבערג⁹ אַ רײזע איבער גאַליציע און בוקאַױנע פֿון רובי מאַנעט

ווי קומט אַ ליטוואַטשקע¹⁰ ווי איך צו פֿאַרן אין גאַליציע ? אַן אמתע¹¹ ליטוואַטשקע, וואָס די באַבע האָט געזאָגט „קײפֿן ברייט“¹² און דער זיידע פֿלעגט אויסלאַכן די גאַליציאַנער¹³ וואָס פֿאַר „הינטער“ זאָגן זיי „אינטער“¹⁴ און פֿאַר „אונטער“ זאָגן זיי אויך „אינטער“ – אַ סימן¹⁵ אַז זיי ווייסן אַליין ניט וואָס זיי זאָגן ! טאַ¹⁶ פֿאַר וואָס בין איך טאַקע געפֿאַרן אין גאַליציע ? ערשטנס, ווייל איך בין נאָך קיין מאָל נישט געווען אין מיזרח¹⁷-אײראָפּע. צווייטנס, צוליב דעם אינטערעסאַנטן מאַרשרוט¹⁸, מיט פּרעכטיקע¹⁹ שטעט ווי קראָקע, לעמבערג, טשערנאָױץ, און קלענערע שטעטלעך ווי סטרי און באַלעכאָױ (גוט באַקאַנט די אַלע וואָס האָבן געלייענט דאָס בוך פֿון דניאל מענדעלסאָן, די פֿאַרלאָרענע²⁰). דער עיקר²¹ אָבער האָב איך געוואַלט פֿאַרן מיט אַנדערע קאָסמיצקי, דעם אַנפֿירער פֿון דעם רײזע־בײַוראָ „וואַליזקע“, וואָס זיינע פֿרײַערדיקע רײזעס האָבן געהאַט אַזאַ דערפֿאַלג²².

ווי אַלע רײזעס אינעם אַמאָליקן ייִדישלאַנד איז די נסיעה אויך געווען אַן אַנגעװײטיקטע²³ – די שפּורן²⁴ פֿונעם חורבן²⁵ געפֿינט מען דאָרטן אומעטום. מיר אַלע באַטייליקטע ווייסן מער וועגן די ייִדישע שטעטלעך פֿון נעכטן ווי וועגן דעם היינטיקן לעבן אין פּוילן און אוקרײַנע. אָבער אַט די רײזע, כאַטש²⁶ מיר האָבן געזען אַ סך דענקמעלער²⁷, אַלטע שולן²⁸ און בית־עולמס²⁹, איז געווען אַרײַענטירט אויפֿן היינט. מיר האָבן זיך געטראָפֿן מיט

ייִדישע שפּראַך־קאַנפֿערענץ (וואָס פֿייערט הײַנאָר דעם הונדערטסטן יאַרטאָג) און געזען דעם קבר³² פֿון דעם שרייבער אליעזר שטיינבאַרג³³, וווּ איינע פֿון אונדזער גרופּע (לידיאַ) האָט רעציטירט זײַן משל³⁴, „דער קוש“; אַן אַנדער וויכטיקער מאַמענט איז געווען דער ייִדישער פֿעסטיוואַל אין קראָקע, וואָס קומט פֿאַר אַלע זומער, שוין 13 יאָר,

מענטשן אויפֿן אַרט – ייִדן, פֿאַליאַקן און אוקרײַנער – וואָס ווילן אַז דאָס ייִדישע לעבן זאָל, אַפֿילו³⁰ אין אַ קליינער מאָס³¹, נאָך אַ מאָל אויפֿלעבן, און אַז די לאַנגע געשיכטע פֿון ייִדן אין ביידע לענדער זאָל נישט פֿאַרגעסן ווערן.

פֿאַר מיר זענען די הויכפונקטן געווען טשערנאָױץ, וווּ מיר האָבן באַזוכט דעם זאָל וווּ ס'איז פֿאַרגעקומען אין 1908 די

[סוף זײַט 8]

1. Valiske, www.valiske.com 2. NESIES voyages/trips, tours 3. Galicie/Galicia 4. Bucovine/Bukovina 5. AKHU'ts à part/aside from 6. Alsace 7. YISROEL 8. participants 9. Cracovie ... Lemberg (aujourd'hui Lviv) ; allusion à l'expression yiddish équivalent à "voir 36 chandelles"/Cracow ... Lemberg (today Lviv) ; allusion to the Yiddish expression meaning "to see stars" 10. Litvak (fem.), Juive d'origine lituanienne/fem. of Litvak, Jewish woman from Lithuania 11. E'MESE véritable/genuine 12. prononciation litvak de ברויט / Litvak pronunciation of ברויט 13. Juifs de Galicie/Jews from Galicia 14. prononciation galicienne à la fois de אונטער et de הינטער / Galician pronunciation both of אונטער and הינטער 15. SIMEN la preuve/a sign 16. alors/so 17. MIZREKH oriental/eastern 18. itinéraire/itinerary 19. magnifiques/splendid 20. Daniel Mendelsohn, Les Disparus/The Lost 21. ... IKER surtout/mainly 22. succès/success 23. douloureux/painful 24. traces 25. KHURBM Shoah 26. bien que/although 27. monuments, sing. דענקמאָל 28. synagogues 29. BEYS-OYLEMS cimetières/cemeteries 30. AFILE même/even 31. mesure/to a small extent 32. KEYVER tombe/tomb 33. ELYEZER Shteynberg (1880-1932) 34. MoshL fable

אלכסנדר¹ קאפלאן, וואָס לערנט זיך יידיש אין פאַריזער יידיש-צענטער, האָט אָנגעשריבן אַ באַריכט² וועגן „רעוּניאָן 68“³, אַ צוזאַמענפּאַר⁴ וואָס איז פאַרגעקומען דעם זומער אין אַשקלון⁵.

„רעוּניאָן 68“

פֿון אלכסנדר קאפלאן

פֿאַר וואָס טרעפֿן מיר זיך אין אַשקלון? אין 1968 זענען מיר אַוועק פֿון פּוילן. מיר האָבן איבערגעלאָזט אַליץ: אונדזער אַרבעט, דאָס אָרט וווּ מיר האָבן געווינט... נאָר מיר האָבן ניט פֿאַרגעסן אונדזערע חברים⁶. מיר זיינען זיך צעפֿאַרן אין פֿאַרשיידענע לענדער, אָבער אַלע דריי יאָר טרעפֿן מיר זיך אין ישראל⁷, אין אַשקלון, אויף אַ צוזאַמענפּאַר, „רעוּניאָן 68“.

נאָך דער זעקס-טעטיקער מלחמה⁸ אין ישראל אין 1967 איז די באַציונג⁹ צו ייִדן אין פּוילן (ווי אויך אין אַנדערע קאָמוניסטישע לענדער) געוואָרן פֿיינטלעך¹⁰. דערצו האָט אין פּוילן אין מאַרץ 1968 געבלאָזן אַ ווינט פֿון פּראָטעסט קעגן דעם ראַטן-פֿאַרבאַנד¹¹ און דער קאָמוניסטישער רעגירונג. עס זענען פֿאַרגעקומען סטודענטישע מאַניפֿעסטאַציעס. די רעגירונג האָט אָנגעהויבן רעפּרעסיעס קעגן די סטודענטן בכלל¹² און קעגן די ייִדישע סטודענטן בפרט¹³. מע האָט זיי געהאַלטן פֿאַר¹⁴ די אַרגאַניזאַטאָרן פֿון די מאַניפֿעסטאַציעס און די רעגירונג האָט זיי גענייט¹⁵ צו עמיגרירן. אַן ערך¹⁶ 90 פּראָצענט ייִדן זענען דעמאָלט אַוועק פֿון פּוילן (עפּעס ווי 30000 מענטשן). אַ סך לענדער האָבן אויפֿגענומען¹⁷ די ייִדישע עמיגראַנטן: דער עיקר¹⁸ שוועדן, דענמאַרק, ישראל, קאַנאַדע און די פֿאַראייניקטע שטאַטן¹⁹. אין 1988 האָט אַ גרופּע עמיגראַנטן אַרגאַניזירט אַ צוזאַמענטרעף וואָס זיי האָבן אָנגערופֿן „רעוּניאָן 68“. די ערשטע טרעפֿונג איז פֿאַרגעקומען אין אַשקלון. דער הויפּט-אַרגאַניזאַטאָר איז געווען דער לעצטנס פֿאַרשטאַרבענער מיכאַל פּאַנטשעק²⁰. דעמאָלט האָט מען אויך געגרינדט אַ סעמעסטריעלע צייטשריפֿט „רעוּניאָן 68“. זינט דעמאָלט קומט דער צוזאַמענטרעף פֿאַר אַלע דריי-פּיר יאָר. אין מײַ 2008 איז פֿאַרגעקומען דער זעקסטער „רעוּניאָן“. עס האָבן אין אים אַנטייל גענומען²¹ אַ טויזנט מענטשן. פֿון איין זייט איז דאָס אַ המשך²² פֿון דער פּוילישער ייִדישער קולטור, און פֿון דער צווייטער זייט

איז עס איר סוף²³. די באַטייליקטע²⁴ רעדן צווישן זיך דער עיקר אויף פּויליש, נאָר זינגען זינגט מען אויף ייִדיש. מע דאַרף זאָגן, אַז אַ סך פֿון די באַטייליקטע רעדן יאָ ייִדיש, ווייל זיי זענען געגאַנגען אין ייִדיש-שולן אין לאַדזש, וואַצלאָוו²⁵, דזשיערזשאַניוו (בידערשלעזיען)²⁶ און אַנדערע שטעט, וואָס האָבן עקזיסטירט ביז 1968. וואָס זינגען מיר ? נו, אַוודאי²⁷, „זאָג ניט קיין מאָל“, אויך אַ סך לידער וועלכע מע פֿלעגט זינגען אין די ייִדישע שולן אין פּוילן, ווי צום ביישפּיל „אַרום דעם פֿייער“ אָדער אַ ליד פֿון די זומער-קאַלאַניעס, „קאַלאַניסטן זיינען מיר“. אויך לידער געזונגענע דורך די באַרימטע אַמעריקאַנער, בערי סיסטערס²⁸, ווי „ביי מיר ביסטו שייַן“. מע זינגט אויך אַ סך רוסישע לידער, ווייל אַ סך פֿון די מענטשן זענען געווען רעפּאַטריאַנטן²⁹ פֿון ראַטן-פֿאַרבאַנד, וואָס זענען צוריק אין פּוילן ערשט אין די יאָרן 1946-1959. די אַלע מענטשן האָבן בשותפֿות³⁰ די ייִדישע קולטור און

שפּראַך. זיי זענען אַלע קינדער פֿון פּליטים³¹ פֿונעם חורבן³² און זענען גאָר שטאַרק פֿאַרבונדן צווישן זיך. די אַנטייל-נעמער זענען געקומען פֿון אַלע עקן וועלט: וואַנקאווער, מעלבאָרן, שטאַקאַהאַלם, פּאַריז, בריסל, לאַס-אַנדזשעלעס... אויף דעם צוזאַמענטרעף זענען אויך געקומען עטלעכע ייִדן וואָס זענען געבליבן אין פּוילן נאָך 1968. צווישן זיי איז דאָ די זינגערין און אַקטריסע פֿון דעם ייִדישן מלוכה-טעאַטער³³ אין וואַרשע, גאַלדע טענצער וואָס איז אויך די גרינדערין פֿון דער שלום-פֿונדאַציע³⁴. אַגב³⁵, די שלום-פֿונדאַציע אַרגאַניזירט יעדעס יאָר זומער-קורסן אין ייִדיש אין אַ שטעטל הינטער³⁶ וואַרשע, שרודבאָרוו³⁷. אין אַשקלון זענען מיר פֿאַרבליבן צוזאַמען אַ גאַנצע וואָך. מיר האָבן באַזוכט אַנדערע שטעט, געגאַנגען אויף ייִדישע קאַנצערטן, געטאַנצט און געזונגען. עס איז גוט צו זיין צוזאַמען!

1. ALEKSANDER 2. rapport/report 3. "Réunion 68" 4. réunion 5. Ashkelon (Israël) 6. khaveyrim amis/friends, sing. khaver חבר 7. yisroel 8. milkhome guerre/war 9. attitude 10. hostile 11. Union soviétique/Soviet Union 12. bekhla'l en général/in general 13. bifra't en particulier/in particular 14. considéré/considered 15. obligé/forced 16. ... EREKH environ/about 17. accueilli/took in 18. ... IKER surtout/especially 19. États-Unis/United States 20. Michal Ponczek 21. participé/took part 22. HEMshekh continuation 23. sof fin/end 24. participants 25. Wroclaw 26. Dzierzoniow (Basse Silésie/Lower Silesia) 27. AVADE bien sûr/of course 28. Barry Sisters 29. rapatriés/repatriates 30. BESHUTFES en commun/in common 31. PLEYTIM réfugiés/refugees, sing. פליט POLET 32. KHURBM Shoah 33. MELUKHE... théâtre d'État/State Theater 34. SHOLEM... Fondation Shalom/Shalom Foundation 35. AGEV à propos/by the way 36. pas loin de/outside of 37. Srodaborow.

חסידים אין קראָקע.

אן אלטער יידישער
בית-עולם אין
אוקריינע.

אוקריינישע פֿרויען בײַ אַ רבין אין טשערנאוויץ
פֿאַטאָ פֿון אלאן שאַרבאַנעל.

[סוף פֿון זײַט 6]

און וואָס ציט צו³⁵ טויזנטער מענטשן. מיר זענען געגאַנגען אויף אַ קלעזמער-קאַנצערט, און נאָך דעם האָבן מיר אַרײַנגעקוקט דורך עפעס אַ פֿענצטערל און געזען אַ זאַל פֿול מיט חסידים³⁶, יונגע און אַלטע, זינגענדיק אַרום אַ לאַנגן טיש – אַזוי ווי אַ בליק אויף גאַליציע מיט 100 יאָר צוריק.

אַבער די גרעסטע מעלה³⁷ בײַ אַנדערע קאָסמיצקי איז זײַן טאַלאַנט צו לאָזן אַן אַרט פֿאַר סורפריז. ער רעדט מיט אַלעמען אויף אַלע שפּראַכן און האָט נישט מורא³⁸ צו ענדערן פּלענער אָדער בײַטן דעם מאַרשרוט. קומט אויס אַז אַפֿט מאָל איז דאָס בעסטע דווקא³⁹ געווען די אומגעריכטע⁴⁰ באַגעגענישן. צום בײַשפּיל: אין אַ קליין שטעטל, קוטע (ניט פֿאַרגעזען אינעם פּראָגראַם), האָבן מיר געטראָפֿן אַן אוקריינישע פֿרוי פֿון 81 יאָר, וואָס האָט אונדז צוגעפֿירט צו אַ פֿאַרוואַקסענעם⁴¹ ייִדישן בית-עולם און דערציילט אירע דערמאָנונגען פֿון דער מלחמה⁴². אין פּשעמישל⁴³ (די היימשטאָט פֿון בערנאַר, אַ מיטגליד פֿון דער גרופּע) האָט מען געפֿונען זײַן הויז, וואָס ער האָט נישט געזען זײַט דער מלחמה – אַ רירנדיקער מאָמענט פֿאַר אַלעמען. אין באַלעכאַוו האָט נאָך איינע פֿון אונדז (פֿייגעלע) געפֿונען אַ פֿרוי וואָס קען (אַפֿשר⁴⁴) געהערן צו איר משפּחה⁴⁵... אין טרוסקאַוועץ, אין אַ מיאוסן⁴⁶

דער יידישער טעם-טעם

אַ פעריאָדיש בלעטל פֿאַר ייִדיש-לערנערס

דער ייִדישער טעם-טעם איז אַ פּובליקאַציע פֿון דעם פּאַריזער ייִדיש-צענטער – מעדעם-ביבליאָטעק

אין דעם נומער האָבן מיטגעאַרבעט אַקווילע, יצחק, מאַרי, נאַטאַליאַ, עוולין, רובי.

YIDISHER TAMTAM
Maison de la culture yiddish
Bibliothèque Medem
18 passage Saint-Pierre Amelot
75011 Paris

Tél. : 01 47 00 14 00
Fax : 01 47 00 14 47

tamtam@yiddishweb.com
מע קען אויך לייענען דעם ייִדישן טעם-טעם
אויפֿן אינטערנעץ : www.yiddishweb.com

האַטעל פֿון דער סאַוועטישער תקופּה⁴⁷ האָט אַנדערע זיך באַגעגנט מיט אַ ישראליקער⁴⁸ משפּחה און זײ פֿאַרבעטן מיטצופֿאַרן מיט אונדז אַ שטיקל וועג. איינער פֿון זײ האָט געאַרבעט אין אַן אינטערנאַציאָנאַלער געזעלשאַפֿט „פֿריינד פֿון דער ערד“ און האָט אונדז געהאַלטן אַ גאַנצן רעפֿעראַט⁴⁹ וועגן דער וואַסער-פֿראַגע אין מיטל-מזרח! און אַרויסגייענדיק פֿון דער לעמבערגער אָפּערע (ווי מיר האָבן געזען די פֿלעדערמויז⁵⁰ אויף אוקרייניש), האָבן מיר געטראָפֿן אַ גרופּע סטודענטן וואָס לערנען זיך ייִדיש אין האַלער אוניווערסיטעט (דײַטשלאַנד) און, שטייענדיק דאָרטן אויפֿן ברייטן פּלאַץ, האָבן מיר זיך דורכגעשמועסט מיט זײ פּראַסט⁵¹ אויף ייִדיש. אַט אַזעלכע באַגעגענישן מאַכן פֿון אַ רײזע אַן איינ-און-איינציקע⁵² איבערלעבונג.

35. attire/attract 36. khsidim Juifs hassidiques/hasidim, sing. khsid 37. MAYLE qualité/asset 38. ... MOYRE n'a pas peur/is not afraid 39. DAFKE justement/in fact 40. imprévu/unexpected 41. envahi par les herbes/overgrown 42. MILKHOME guerre/war 43. Przemysl 44. EFsher peut-être/perhaps 45. MISHPOKHE famille/family 46. MI'ESN laid/ugly 47. TKUFE époque/period 48. YISRO'ELDIKER israélien/Israeli 49. conférence/lecture 50. La Chauve-souris/Die Fledermaus 51. simplement/plain and simple 52. unique.